

ГОДИШНИК НА ДУХОВНАТА АКАДЕМИЯ

“Св. Климент Охридски”, София, том IV (XXX), 4, 1954-1955

ДВАНАДЕСЕТТЕ ПРОРОЦИ

(продължение)

Пророк Авдий

от проф. Ив. С. Марковски

Книгата на пророк Авдий е най-малката от всички ветхозаветни книги. Тя има само една глава от 21 стиха, и в еврейската Библия е четвъртата от малките пророци, а също в нашата и в славянската; в 70-те тя е пета в реда на малките пророци.

Поради малкия обем на книгата не можем да почерпим от нея никакви сведения за автора ѝ, нито за времето, когато се е появила. Тук нямаше също широк размах на пророчески видения и Божии откровения, или богатство на религиозно-нравствени идеи и учения. Разказва се само за едно единствено видение на Авдий, което се заключава в предричане гибелта на Едом, спасението на Сион, възвеличаване дома Яковов и идването на царството на Господ. Думата видение – хазон, с която започва книгата като надписание, трябва да разбираме не в смисъл на наблюдение, на зрение на окото, както имаме у прор. Даниил, а в смисъла на словесно богооткровение, както в случая у Исаия 1:1; Наум 1:1 и др. Това се потвърждава от следващите думи: “Тъй казва Господ Бог за Едом”... (1:1).

На пръв поглед книгата изглежда много ограничена и специална, понеже се разказва главно само за Едом, за неговата съдба и справедливо наказание. И както почти всички пророци, тъй и прор. Авдий в края на своята книга говори за тържеството на Сион и за идването на Царството на Господ. Но преди да пристъпим към разглеждане на въпроса за автора на книгата, кога тя е писана, към кое време трябва да отнесем събитията, за които се разказва тук, и преди да разгледаме съдържанието на книгата с тълкувание на по-важните места, ще направим кратка характеристика на самата книга.

Главното предназначение на свещените книги е религиозно-нравственото издигане на човека и съдействие за неговото спасение. Ако приемем, че свещеният писател Авдий си е поставил единствената цел да ни разкрие крайната съдба на един малък народ, Едом, който е почти без значение в общочовешката история, тогава странно би било причисляването на тая малка книга в канона на свещените книги. Това

става още по неприемливо, като се вземе предвид, че тук се разказва само за едно събитие от историята на Израила, а именно злорадството и враждебното отношение на едомци към израилския народ, когато страната била нападна и разграбвана от враговете и Иерусалим плячкосван. Това би било много ограничена и чисто национална задача. Ето защо ние, изхождайки от изложените в съдържанието случки и събития ще преминем към универсалната истина, че грехът и престъплението не остават ненаказани, било когато се касае за цели народи или за отделни личности. И спирайки се на тая основна идея, заедно с това ще подчертаем ветхозаветния универсализъм в противовес на отрицателната критика, която предава на свещените ветхозаветни книги и на разкритите тук идеи чисто национален характер: Яхве е Бог на Израила и Израил е Негов народ. Универсалният характер на разкритите тук идеи имат значение не само за миналото, но и за новото време и за ден днешен. Тая мисъл ще обосновем по-нататък при тълкуване от текста.

В еврейската Библия нашата книга е озаглавена Овадиа, съкратено от овед йахве, и значи раб Господен. 70-те транскрибирали това название с **Abdiou** или **Obdiou** от тук в славянската и нашата Библия – Авдий. В самата книга не се дават никакви сведения за живота на пророка, нито за неговото родословие, дори не се споменава, кой бил баща му, както това се казва за повечето от пророците, напр. Исаия бил син Амосов, Иеремия син на Хелкия, Иезекиил син на Вузия, Варух син на Нирия и др. Оттук да се вади заключение, че Авдий е само символическо име и че не е имало пророк с такова име, както това правят Бертолет, Августин, Кюнен и др., нямаме достатъчно основание, още повече като се има предвид, че това име е било доста известно във ветхозаветно време, и разни лица били наричани с него, напр. 3 Цар. 18:3, 4. I Пар. 3:21; 7:3 и др. I Ездр. 8:9 и др. Но за самия пророк Авдий не се дават никакви сведения нито в неговата книга, нито в останалите свещени писания, затова е трудно да направим за него някаква по-точна характеристика, нито можем да определим с положителност, кога той е живял и кога е произлязла книгата под неговото име. Ето защо по тия въпроси съществуват между библеистите най-различни мнения и противоположни твърдения, и при липса на положителни данни трудно може да се даде задоволителен отговор на тия въпроси. Ние ще посочим по-главните мнения, без да се спираме подробно на тяхното разглеждане, защото това не е от значение за нашата задача.

По въпроса за времето кога се е появила книгата и кога е оживял Авдий, редица тълкуватели приемат, че той е един от най-древните пророци-писатели. Докато други приемат, че той е най-младият от пророците и отнасят появата на книгата към края на 4-тия век. Наред с тия крайни възгледи има и други по-умерени едното на Каулен, изложено в неговото Въведение (Einleitung in die Heilige Schrift A. u. N. Testaments) и другото на Вл. Рибински в Толковая библия на А. П. Лопухин т. VII.

Каулен, основавайки се на 2 Пар. 21:16, 17а, където се казва: *“И възбуди Господ против Иоарама духа на филистимци и арабци,*

съседни на етиопци; и те се дигнаха против Юдея, нахълтаха в нея и разграбиха всичкия имот...”, възприема възгледа на ония библеисти, които отнасят това събитие към разказаното от Авдий в 11-14 ст. и прави заключение, че пророкът е живял във времето на юдейския цар Иоарам, царувал от 889 до 882 г. За потвърждение на своя възглед Каулен намира известна връзка между Авд. 10-18 ст. и прор. Иоил 1:15; 2:1, 32; 3:3, 4, 7, 8, 12, 16, 18. И двамата пророци имат предвид едно и също събитие, като Авдий цитира от Иоил, който преди него предсказал съдбата на Юдея. Затова според Каулена, книгата Авдий е поместена както в еврейската, така и в гръцката Библия в реда на ранните пророци, а не в последните като Агей, Захарий и Малахия, живели след вавилонския плен.

Но и срещу становището на Каулен, по повдигнатия въпрос, може да се направи възражение, тъй като в приведените от него места в Паралипоменон и в прор. Йоил никъде не се споменава за едомци, а у прор. Авдий тоя народ заема централно място.

По-вероятно изглежда твърдението на ония ексигети, които приемат, че пророчеството на Авдий се отнася за покоряване на Юдея от вавилонците в 586 г. и разрушаването на Йерусалим и храма при Навуходоносор. Това мнение се основава на ясни библеиски свидетелства, напр. Йез. 25:5-12, Пл. Йерем. 4:21. Пс. 36:7, Йерем. 49:7-22, в които завладяването на Йерусалим от халдейците, т. е. вавилонците, е обрисувано почти така, както го намираме и у Авдий 10-14 ст. Тук разрушението на Йерусалим и опустошението на страната (11-14 ст.) са представени в такава мрачна картина, която напълно отговаря на нахълтването на Навуходоносоровите пълчища. Чужденците отвеждали йудейските войски в плен (11 ст.), в тия бедствени дни имотите били разграбвани (13 ст.), а бежанците избивани по кръстопътищата (14 ст.). Наистина Авдий не говори за разрушаване на храма, тъй като централно място в неговата реч заема поведението на едомците по време завладяването на страната. И затова пророкът не е счел за необходимо изрично да говори за разрушаването на храма. Наистина, тук не се споменават вавилонци или халдеи, но не се споменават като завоеватели и грабители също и филистимците и арабите, а авторът се е задоволил с общи изказвания: зарим и нахрим, т. е. чужденци и другоплеменници (11 ст.). И проф. Рибински прави следното заключение: *“Във всеки случай отношението на Едом към Юда, изразно в ст. 10-14 към някакъв друг момент от историята не подхожда тъй добре, както към момента на враждебните действия на едомците при превземането на Йерусалим от Навуходоносор. Затова превземането на Йерусалим в 586 год. е времето, по-рано от което книгата не би могла да се появи (terminus a quo) (с. 203, Толковая библия).*

По въпроса за авторството на книгата липсват положителни данни, затова и тук нямаме единомислие между учените. Отрицателната критика отхвърля единството на книгата, не приема, че тя е произлязла от един автор и смята само първите 9 стиха за първоначална книга

на Авдий, съставена, вероятно, от някой пророчески мъж, който носел това име. По-късно, към 1-9 ст. били прибавени от друг автор 10-14 ст., и най-накрая се появяват останалите стихове 15-21, които имат утешителен характер за еврейския народ с есхатологична тенденция. Така че се поставя под въпрос единството на книгата и нейния автор и се приема, че книгата е съставена от двама или дори трима автори. Това е обикновеният маниер на отрицателната критика да раздробява ветхозаветните писания и да търси по няколко автори за една и съща книга. Тоя метод се прилага изобщо твърде несполучливо, а още по-малко той подхожда на тая книга от 21 стиха. И мъчно ще може да се съгласим, че за тия няколко стиха ще трябва да търсим и няколко автори.

Но в дадения случай нас повече ни интересува съдържанието, което макар и твърде кратко е високо назидателно, стига да се освободим от неговите тесни национални граници и го разгледаме откъм неговата универсална страна. Още в патристическата литература срещаме възгледа, че тук едомците трябва да се схващат като представители на противниците на Божието царство и на Божието въздействие на земята. Защото откровението и предсказанието, за които се говори в разглежданата книга, са събития, които често се повтарят в човешката история от най-древно време до ден днешен. В какво се заключава същността в съдържанието на тая малка книга? В откровението, дадено на Авдий, са застъпени главно три идеи: I. страшното бедствие, което ще сполети Едом (1-9 ст.); II. основанията за това негово нещастие (10-14 ст.); III. идването на деня Господен, когато всеки народ ще получи заслуженото, според делата си и Сион ще бъде спасен (15-21).

I. (1-9 ст.) Авдий е богоизбран мъж, той говори от името на Бога и вижда в историческите събития Божи пръст. Също и съдбата, която ще сполети Едом е Божие предопределение. Затова пророкът казва: *“Вест чухме от Господа и пратеник е пратен да яви на народите”* (1 ст.) за това събитие. Вестта (шемау) – иде от Господа и пратеникът (цир) е също изпратен от Него. Думата цир в някои преводи (сирски) а също у Сирах и др. е предадена в смисъл на ангелски пратеник, но това едва ли може да се приеме в случая, тъй като ангелите не се нуждаят от посредството на хората, на народите, да предизвестяват волята Божия. Пратеникът в нашата книга алармира народите да се опълчат срещу Едом. Едомците водят своя произход от Исав, брат Яковов, наречен Едом, понеже продал първородството си на брат си за гозба от червена леща и затова получил прякор Едом, която дума значи червен, от еврейската дума адом – червен (Бит. 25:30-34). Враждата между тия два братски народа: израилтяни – потомци на Яков-Израил и едомци – потомци на Исав-Едом е исконна вражда, която се засилила в по-късно историческо време и е предмет на настоящето пророчество, където Едом се представя като най-голям враг на Израелия. Едом е малък народ и презрян, но гордостта и самонадеяността му са много големи. Той разчита на собствените си сили и на естествените си укрепления, понеже живее във

високи и скалисти места. Заслепен от своята гордост, той се заблуждава. *“Но макар и като орел да се издигнеш високо и сред звездите да устроиш гнездото си, и оттам ще те сваля, казва Господ”* на Едом (4 ст.). Този поетичен и високохудожествен израз, с който се характеризира самонадеяността на Едом, може да се отнесе към много исторически народи от най-древно време до днес. И днес има както отделни личности, така и цели народи, които отричат провиденциалния принцип в развитието на човешката история. За опазване на своята свобода и независимост те разчитат единствено на своите силни крепости, на военните договори със своите съюзници, на своята мъдра и висока култура, на военната си мощ и т. н. За морал, за правда, за човеколюбие в своята политика те не държали сметка. В своите отношения към другите народи те са безпринципни, жестоки и кръвожадни. Но тяхната съдба всякога не е била по-добра от тая на Едом, която Авдий тъй картинно и реалистично рисува. Разрушението и опустошението на Едом ще бъде по-страшно от злодеянията на крадци и нощни грабителни, защото те открадват обикновено, колкото и каквото им е нужно. Също и крадците гроздоберци все пак биха оставили поне баберки (= олелот), или както е казано на славянски: *“еда би не оставили гроздия”* (5 ст.), т. е. нима не биха оставили останки от грозде. Пророкът си представя картинно момента на грабежа, като че ли той става пред очите му. Дори тайните скривалища и те са претършувани и ограбени (6 ст.). Тъй става и в модерните войни. Историкът има много да разказва за грабежите и опустошенията в последната общоевропейска война, когато страната на ония воюващ народ бе страшно разорена и опустошена, както той опустошаваше и разоряваше чуждите земи, които бе завладял. Немците се вдъхновяха то господарския морал (Herrenmoral) на своя философ богоборец Ницше, но изпитаха по-страшна катастрофа от тия, която предсказва Авдий за едомци. Колко много приличат станалите в наши дни събития на казаното в 7 ст. за Едом: *“До границите ще те отправят всички твои съюзници, ще те измамат, ще те надвият живеещите с тебе в мир, ония, които ти ядат хляба ще ти нанесат удар, без да забележиш това”*.

Едомците претърпели големи разочарования и то от своите съюзници, на които тъй много разчитали. Те не само не им дошли на помощ, но ги изпъдили от своята територия, в която едомците имали, като в съюзнически страни, свои гарнизони и други привилегии. Мнимите съюзници изпъдили едомците чак до границите им, така че ония, които ядели хляба им, те именно им нанесли най-голям удар. В тия катастрофални дни за едомците, няма да им помогнат и техните прочути мъдреци (хахамим), с които се гордеели, нито благоразумието им. В 8 ст. в руската и българската библия еврейската дума тевуна = благоразумие, у 70-те *συνεσις*, както на славянски: *“смысль”*, е преведена неточно с *“благоразумните”*, и по тоя начин се дава по-друг вариант на текста. По-скоро авторът е искал да каже, че Бог е отнел привидното благоразумие на едомци да се крият в планината на Исав, където те се надявали да намерят спасение.

Обръщението към едомци под названието Темане (теман) в 9 ст. няма никакво особено значение. Това е само писателски маниер за разнообразие в названието на едно и също име. То е обикновено название на северната или североизточната области на Юдея, или на цялата едомска земя. Рибински, в съгласие с бл. Иероним, приема, че “Темане” е южна Юдея, но повечето западни учени, също и библеистът Орели, я означават на север. Историкът Евсевий познава и град под същото име на около 6 часа път отдалечен от Петър. Така се нарича Едом и у прор. Иерем. 49:7. Иезек. 25:13.

II. (10-14, 15б). За вината на Едом, която докарала неговото загиване се говори в 10-14 ст. Неговото престъпление се отекчава с обстоятелството, че той “притеснявал брата си Яков”, и това ще се покрие със срам и ще докара неговото изстребление завинаги. Както в живота на отделната личност, така и в отношенията на народите дадено престъпление е още по-голямо, когато то е извършено спрямо близък, съседен или братски народ. И в нашата българска история имаме случаи на братоубийствени войни, които всякога са се отразявали пакостно в политическо и стопанско развитие на народа ни. И в Библията Кайн се заклеймява като най-голям престъпник, понеже е братоубиец. Проклятието, което Господ изрекъл срещу него, било толкова тежко, че сам Кайн признава: “наказанието ми е по-голямо отколкото може да се понесе” (Бит. 4:13). И наистина много жестоко се държал Едом спрямо народа на своя брат Яков в онова време, “когато чужденци отвеждаха в плен войските му и другоплеменници влязоха в портите му и хвърлиха жребий за Йерусалим” (11 ст.), едомците били също между враговете (11 ст.). Те вместо да се притекат на помощ на синовете на Юда, сами вземали участие в грабежа, злорадно гледали и се радвали на братовата гибел (12 ст.). Но най-голямо безчовечие проявили едомци, у когато чакали по кръстопътищата и избивали бежанците, т. е. ония, които успявали да се изтръгват от неприятелските ръце и подирили спасение в едомска земя, и които успявали да оцелеят те предавали на неприятеля (14 ст.).

В 11 ст. изразът: “и хвърляха жребий за Йерусалим” ще трябва да разбираме в смисъл, че завоевателите хвърляли жребий на кого какво да се падне от ограбената плячка в йерусалим, а също така да си поделят пленниците. В древно време ориенталските народи след победата си делели пляката от вещи, добитък и хора между войниците и военоначалниците. В песента на Двора в Съд. 5 гл. майката на Сисар се утешавала, че нейният син закъснял да се завърне от война, понеже “навярно намерили са плячка и я делят, по мома, по две моми на войник; получената в плячка пъстра дреха за Сисар... снета от рамената на пленника” (5:30).

III. (15а, 16-21 ст.). Краят на кн. Авдий завършва с утехата, която бъдещето ще донесе на синовете Израилеви: *“тогава ще дойдат спасители на планината Сион”*.

Карл Марти в своя коментар (ст. 237) смята, че той откъслек от книгата на пророк Авдий не произхожда от един и същ автор като предшестващите стихове 1-14. Според него, те се различават както

формално, по език и стил, така и по същество, и той привежда ред съображения, обаче слабо убедителни. Наистина, има известна промяна в начина на разказването от 16 ст. и нат. Докато в първата част на книгата обръщението е насочено към Едом и то в единствено число, второ лице, във това откъс, обаче се говори за юдеите, за дома Яковов. Но тази разлика е лесно обяснима от характера на съдържанието, а не че тук говорят двама различни автори.

Друго възражение, което прави Марти срещу единството на книгата е това, че в 1-14, 15^б ст. съдът над Едом се извършва във време на самия автор, а в 15^а, 16-21 напротив, се предсказва за бъдещето. Много естествено, че така трябва да бъде, защото авторът в двата случая говори на две различни теми, което сам Марти признава, като казва: “Откъс 16-21 ст. е един хубав пример за това, как на мрачните пророчества могат да им се предават светли спасителни предизвестявания, за да не настъпи съмнения и разочарование относно последните Божии намерения за Израиля”.

В 16 ст. се рисува странна картина за надменните победители в Иерусалим. Според Орели (в коментара на Шрак и Цьоклер, ст. 90) те се предали на разпътно пиянско пиршество в победения Иерусалим. Авдий предсказва, че не ще се разминат и те ще получат своето заслужено отмъщение. Защото те не само пиели, но и пиянски гълтали – лау (от глагола луа – жадно гълтам). В това състояние те сигурно са се предали на издевателства над населението. Но ще дойде време, когато както са скитали пияни, ще се опият от друго питие, от което не ще се пробудят и ще лежат като мъртви трупове – “*като да не са били*” (кело хайу) (16 ст.).

Картината, която ни представя Авдий често се повтаря в разните войни, когато победителят, опиянен от своята слава, се отдава на безчинства, но отпосле скъпо ги заплаща и сам той изчезва, като че ли не е бил, както казва пророкът. Тъкмо това питие разбира Авдий – пагубното питие на възмездието. И тук авторът се е показал като тънък наблюдател, и неговите поуки могат да послужат за всяко време.

Многократно ни рисува пророкът превъзходството на Израиля пред Исав, т. е. пред Едом, като казва: “*и домът Исавов – слама; ще го запалят и ще го изтребят!...*” (18). Под дома Яков се разбира целокупният израилски народ, а под дома Иосифов – Северното царство, тъй като двамата яковови синове Манасий и Ефрем са взели дял в Северен Ханнан. И както огънят и пламъкът са неделими, така и избраният народ (северните и южните колена) и неделим и съдбата му е определена от Бога – съдба на преуспяване. Домът Исавов ще загине както огънят унищожава сламата, а още по-лесно той изгаря отвежките, плявата. На еврейски стои каш – плява, която често се употребява за израз на нещо леко, незначително (напр. Ис. 33:11 по мас. т.), лесно изгарящо от огъня (изх. 15:7. Ис. 5:24 и др.). В Библията на много места като се говори за войни се употребява фигуративно огънят, който бързо изгаря сламата, плявата, сухите тръни; така неприя-

телят бързо ще бъде унищожен. Тъй ще стане и дома Исавов.

В 20 ст. има разногласие у ексигетите относно местонахождението на областта Сефарад (сефарад), където се намирили преселниците от Иерусалим. Според сифийския и арамейския преводи това название се отнася за Испания, която по-късните юдеи така наричали. И днес евреите, които говорят испанолски, т. е. испански жаргон, се наричат сефаради, сефарадски евреи. Според някои асириолози (Винклер и др.) под Сефарад би могло да се подразбира и изобщо МалаАзия.

В последният 21 ст. предсказанието на Авдий, че ще дойдат или по-право ще потеглят (веалу от ала – издигам се, потеглям нагоре) спасители (мошиим - *σσωζμενα*) на планина Сион, за да съдят планината Исавова, т. е. Едом, който ще получи своето възмездие – всичко това се сбъднало във времето на Макавеите, които се явяват предсказаните спасители. Юда Макавей покорява идумеите; след това при Иоан Хиркан те били напълно подчинени и заставени дори да приемат обрязването, а в римско време те изчезват окончателно (срв. 1 Мак. 5:3, 65. Antiquit. 12, 8, 1. Bell. Jud. 49, 7 и др.). Но освен за това исторически потвърдено предсказание, пророкът говори и за царството на Господ, когато възмечтаната теокрация на Мойсей ще се осъществи. “Тогава Господ Саваот ще се възцари на Сион” (Ис. 24:23), ще настъпи месианското време, ще има ново небе и нова земя и новият свещен Иерусалим ще слезе от небесата (Откр. 21:1, 2, 10) и враговете на това царство, подобно на Едом, не ще ги има.